
ПЕДАГОГІКА

УДК 37.015.3:159.95

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/67-2-41>

Марія ПОЧИНКОВА,
orcid.org/0000-0002-1383-7470
доктор педагогічних наук,
професор кафедри філологічних дисциплін
Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»
(Полтава, Україна) pochinkovam@gmail.com

Світлана БАДЕР,
orcid.org/0000-0002-9225-423X
доктор педагогічних наук, професор,
завідувачка кафедри дошкільної та початкової освіти
Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»
(Полтава, Україна) svetmira23@meta.ua

ФОРМУВАННЯ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА¹

Стаття присвячена дослідженню проблеми формування критичного мислення особистості в умовах інформатизації суспільства, що зумовлено необхідністю управління інформаційними потоками, якісним аналізом контенту для безпечного існування особистості в сучасних реаліях, у тому числі, в умовах ментальної війни.

Проаналізовано сутність понять «інформатизація» та «інформатизація суспільства» та доведено, що інформатизація сьогодні набуває цивілізаційного масштабу через діджиталізацію – оцифрування інформаційних масивів і миттєве розповсюдження різної (перевіреної та неперевіреної) інформації завдяки інтернет-технологіям та засобам зчитування контенту. Автори розглядають як позитивні моменти означеного процесу (швидкість, доступність інформації), так і негативні аспекти, зокрема: перенасиченість інформаційного простору, навмисне викривлення інформації з метою маніпуляції свідомістю громадян, складність аналізу значних потоків інформації, що зумовлює необхідність формування навичок ефективної роботи з контентом.

Автори наголошують на необхідності формування критичного мислення особистості, починаючи з дошкільного дитинства задля уміння розрізняти правдиву та фейкову інформацію, що сприятиме власній безпеці, психологічній стабільності та резильєнтності. Своєю чергою, критичне мислення визначається як тип мислення особистості, що на основі поєднання логічних і рефлексивних та творчих навичок у процесі самостійного пізнання дійсності дозволяє робити аргументовані оцінки й висновки, приймати обґрунтовані рішення, продукувати нові ідеї в умовах інформаційної невизначеності й суперечливості.

Резюмовано, що сформоване критичне мислення особистості в умовах інформаційного суспільства дозволить особистості: вдало аналізувати та структурувати інформацію, робити самостійні висновки, захистити та підтримувати власне ментальне здоров'я та сформувати навички екологічного використання інтернет-ресурсів, використовувати інформацію здебільшого для саморозвитку та самовдосконалення, відмовившись від виключно споживання розважального контенту.

Ключові слова: інформатизація, інформатизація суспільства, діджиталізація, критичне мислення, формування критичного мислення, гібридна війна.

¹ Публікація містить результати досліджень, проведених при грантовій підтримці Національного фонду досліджень України за проєктом 2021.01/002

Mariia POCHYNKOVA,

orcid.org/0000-0002-1383-7470

Doctor of Pedagogical Sciences,

Professor at the Department of Philological Disciplines

Luhansk Taras Shevchenko National University

(Poltava, Ukraine) pochinkovam@gmail.com

Svitlana BADER,

orcid.org/0000-0002-9225-423X

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,

Head of the Department of Preschool and Primary Education

Luhansk Taras Shevchenko National University

(Poltava, Ukraine) svetmira23@meta.ua

FORMATION OF CRITICAL THINKING PERSONALITY IN THE CONDITIONS OF INFORMATIZATION OF SOCIETY

The article is devoted to the study of the problem of the formation of critical thinking of an individual in the conditions of informatization of society, which is caused by the need to manage information flows, qualitative analysis of content for the safe existence of an individual in modern realities, including in conditions of mental warfare.

The essence of the concepts «informatization» and «informatization of society» was analyzed and it was proved that informatization today acquires a civilizational scale due to digitalization – the instant distribution of various (verified and unverified) information thanks to Internet technologies and means of reading content. The authors consider both the positive aspects of the specified process (speed, availability of information) and negative aspects, in particular: oversaturation of the information space, deliberate distortion of information in order to manipulate the consciousness of citizens, the complexity of analyzing significant flows of information, which necessitates the formation of skills for effective work with content.

The authors emphasize the need for the formation of critical thinking of an individual, starting from preschool childhood, in order to be able to distinguish between true and fake information, which will contribute to one's own safety, psychological stability and resilience. In turn, critical thinking is defined as a type of personal thinking that, based on a combination of logical and reflective and creative skills in the process of independent knowledge of reality, allows one to make reasoned assessments and conclusions, make informed decisions, and produce new ideas in conditions of information uncertainty and contradiction.

It is summarized that the formed critical thinking of the individual in the conditions of the information society will allow the individual to: successfully analyze and structure information, draw independent conclusions, protect and maintain his own mental health and form skills in the ecological use of Internet resources, use information mostly for self-development and self-improvement, refusing from exclusively consuming entertainment content.

Key words: *informatization, informatization of society, digitalization, critical thinking, formation of critical thinking, hybrid war.*

Постановка проблеми. Сьогодення характеризується глобальною інформатизацією, що є наслідком Четвертої технічної революції. Як і будь-яка подія, вона несе в собі і позитивні, і негативні тенденції і явища, зокрема впливає на характеристику світу. Зробимо декілька зауваг щодо характеристики сучасного світу: якщо ще десять років тому ми говорили про світ VUCA (Vision (бачення), Understanding (розуміння), Clarity (ясність), Agility (швидкість)) – швидкоплинний світ, що прийшов на зміну стабільному SPOD (Steady (стійкий), Predictable (передбачуваний), Ordinary (простий), Definite (певний, визначений)), то зараз настає новий світ BANI ((Build up) – світ крихкий, A (Attetiveness) – уважність, бути уважним до сьогодення, N (Non-gramatic) – наявність критичного мислення, здатність адекватно сприймати інформацію, особливо протирічну, адекватне ставлення до

авторитетів, I (Intuitive) – довіра інтуїції, швидке прийняття рішень). Бачимо в самому акронімі вимогу щодо наявності критичного мислення, отже, констатуємо настання епохи критичного мислення для всього людства.

Серед позитивних результатів глобальної інформатизації суспільства найбільш чітко сьогодні виокремились: доступ до інформації будь-яких обсягів, змісту, у будь-який час тощо; до негативних – недостатній рівень сформованості вмінь роботи з нею, що призводить до поверхових або викривлених уявлень про ті чи ті явища, віри у фейки, маніпуляції індивідуальною й масовою свідомістю, догматизму мислення тощо (Починкова, 2021: 3).

Особливо гостро ця проблема зараз постає в Україні, де, як ми вже зазначали, використання критичного мислення одночасно виступає як чинник розбудови демократичного суспільства й про-

тидії інформаційній агресії в умовах війни з РФ, а також, що, вкрай важливо сьогодні для громадян нашої країни, у таких умовах виступає засобом безпеки особистості.

Аналіз досліджень. Проблемі наслідків інформатизації суспільства присвячено низку праць науковців (R. E. Kahn, R. Katz, Y. Masuda, C. May, A. D. Roth, T. Stonier, A. Toffler, A. Vezza, F. Webster та ін.); феномен сучасного інформаційного суспільства та його особливості в Україні стали предметом дослідження вітчизняних дослідників (С. Бадер, В. Білоусов, В. Данільян, О. Дзьобань, Д. Дубов, О. Картунов, В. Кондрусєва, О. Маруховський, В. Пилипчук, М. Требін та ін.).

Своєю чергою, проблема формування критичного мислення особистості також привертає значну увагу дослідників, які розглядають філософські аспекти критичного мислення (J. Dewey, K. Paul, R. W. Paul, K. Popper, N. Taleb; В. Льїн, В. Кремень та ін.); є авторами технології розвитку критичного мислення (С. Meredith, J. L. Steele, С. Temple); займаються концептуальними засадами проблеми критичного мислення (J. Braus, A. Crawford, J. Dewey, E. Glaser, W. Huit, A. Fisher, P. Facione, M. Lipman, J. Makinster, S. Mathews, R. Paul, E. W. Saul, W. Sumner, D. Halpern, D. Wood та ін.; О. Пометун, М. Починкова, С. Терно, Г. Ущиповська та ін.).

Не дивлячись на наявність значної кількості наукових розвідок щодо діджиталізації світу з одного боку, та дослідження феномену критичного мислення – з іншого, все ще бракує ґрунтовних наукових досліджень, які б репрезентували технології та методики формування критичного мислення громадян в умовах тотальної інформатизації.

Мета статті полягає в теоретичному аналізі проблеми формування критичного мислення громадян в умовах інформатизації суспільства для кращого розуміння шляхів моделювання відповідних педагогічних систем та технологій у майбутньому.

Виклад основного матеріалу. Перш за все, розглянемо сутність ключових понять дослідження – «інформатизація суспільства» та «критичне мислення особистості».

Визначення дефініції «інформатизація» проходить зараз своє становлення й змінюється відповідно до технологічних змін, що відбуваються в світі, а також підходів до її розгляду. Так, на перших етапах появи ЕОМ (електронних обчислювальних машин) і перших комп'ютерів, вона розглядалась, як «автоматизація» та «комп'ютеризація», «електронізація» тощо. Однак з часом категорія «інформатизація» стала вико-

ристовуватися як «свого роду віха, що відзначає новий рівень розуміння самої проблеми, ... різке збільшення продуктивності праці на основі нових інформаційних технологій» (Кивлюк : 281). Отже, «інформатизація розглядається як перехід сучасного світу у своєму розвитку від простої інформатизації до інформаційної цивілізації, як загальний і неминучий період розвитку людської цивілізації, як період освоєння інформаційної картини світу, усвідомлення єдності законів функціонування інформації в природі і суспільстві, практичного їхнього застосування, створення індустрії виробництва і обробки інформації» (Кивлюк: 281).

Розкриваючи зміст поняття «інформатизація», ми не можемо обійти увагою дефініцію «діджиталізація», яка іноді вживається як синонімічне до «інформатизація». Можемо припустити, що таке подвійне тлумачення пов'язане з іншомовним походженням обох термінів і їх перекладом з англійської мови. Проте, однозначне тлумачення «діджиталізації» відсутнє навіть у англійськомовних наукових ресурсах.

Подамо найбільш розповсюджені тлумачення означеної дефініції:

– в Оксфордському словнику термін розглядається як «процес перетворення даних в цифрову форму, яка може бути легко прочитана і оброблена комп'ютером» (Oxford);

– J. Bloomberg розглядає досліджуване явище як обробку аналогової інформації та її кодування в нулі і одиниці, щоб комп'ютери могли зберігати, обробляти і передавати таку інформацію (Bloomberg, 2018);

– L. Thambyrajah – процес інтеграції оцифрованих об'єктів в технологічний процес (Logarajah, 2019);

– О. Халаспіс – «масове поширення цифрових технологій та процес, який умовно можна назвати «оцифрування буття» і який пов'язаний з тенденцією перекладу в електронний вигляд самих різних типів використовуваної людиною інформації» (Халаспіс, 2006: 95–99).

Однак, можемо виокремити й групу визначень, які тлумачать «діджиталізацію» як «використання цифрових технологій та даних з метою одержання прибутку, поліпшення бізнесу, зміни / трансформації бізнес-процесів та створення належного середовища для їх реалізації, в основі якого – використання цифрової інформації» (DeClerck); «процес використання цифрових технологій для зміни бізнес-моделі і забезпечення нових можливостей отримання прибутку і створення цінності. Це процес переходу до цифрового бізнесу» (Muroand&Szell, 2017).

Ще більш широко це поняття розкривають S. Brennen і D. Kreiss – «запровадження або збільшення використання організаціями, в певній галузі, країні тощо цифрових і комп'ютерних технологій» (Brennen&Kreiss, 2014).

Як бачимо, основний акцент під час тлумачення сутності досліджуваної дефініції робиться на цифровізації, переведенні інформації в цифровий формат задля більш легкого її використання та інтерпретації.

Отже, вважаємо за необхідне розмежувати ці поняття і вживати категорію «інформатизація» як більш широке відносно поняття «діджиталізація».

Інформатизація призвела до появи нового інформаційного суспільства. Розвиток новітніх інформаційних технологій, тотальна комп'ютеризація, мобільний зв'язок, електронізація виробництва та побуту, роботизація, збільшення можливостей доступу до всесвітньої мережі інтернет – усе це призвело до нового розвитку цивілізації, і, з одного боку, до появи нових можливостей роботи й використання інформації, з другого – до необхідності володіння новими навичками роботи з інформацією, підвищення інтелектомісткості виробництва, праці й продукту, вимог до освітньо-кваліфікаційного рівня зайнятих тощо.

Нашу увагу привертає позиція М. Требіна щодо засад формування інформаційного суспільства, який зазначає, що наявність комп'ютера чи мобільного телефона ще не є формуванням такого суспільства, а «основою формування інформаційного суспільства повинні бути: інформатизація всієї системи загальної і фахової освіти – від дитячого садка до вищої школи і наступних форм підготовки і перепідготовки фахівців; підвищення ролі кваліфікації, професіоналізму і здібностей до творчості як найважливіших характеристик людського потенціалу, а також формування і розвиток індустрії інформаційних та комунікаційних послуг, забезпечення сфери інформаційних послуг духовним змістом, що відповідає культурно-історичним традиціям» (Требін).

Крім того, закликає до роздумів твердження науковця, що «в умовах інформаційного суспільства руйнується основа індустріального суспільства – традиційний середній клас, що складається з кваліфікованих робітників та службовців ... За таких умов виникає нове соціальне протистояння, більш жорстоке ... його сторони виявляються схильними до різних цінностей і керуються різними мотивами. «Клас інтелектуалів», що контролює основні ресурси сучасного суспільства, протистоїть значній частині населення як

у межах окремих постіндустріальних націй, так і у світовому масштабі, а це свідчить про потребу у висококваліфікованих фахівцях, що пов'язано із зростаючою роллю освіти в суспільстві» (Требін). І далі науковець додає, що саме в такому суспільстві «освіта стане самоціллю» (Требін).

Погоджуючись з думкою автора, зазначимо, що саме сформоване критичне мислення особистості стане своєрідною протиотрутою та сприятиме розумінню справжньої цінності освіти загалом.

Переваги інформатизації суспільства доволі помітні (можливість отримувати необхідну інформацію у будь-який час та точці світу, поле для навчання й отримання освіти у зручному форматі з можливістю обирати вчителя, можливості для саморозвитку та монетизації власних знань та навичок тощо). Однак, у цьому процесі важливим є виокремлення негативних наслідків з метою їх можливої мінімізації. До таких можна віднести:

– появу «інформаційної кризи» – дисбалансу між теоретичними та емпіричними розробками у будь-якій галузі знань, як наслідок збільшення інформаційного потоку нових науково-теоретичних знань або перевиробництво інформації, що перевищує здатність людського мозку її сприймати (Требін). До прикладу, в сучасних університетах одним з показників якості професорсько-викладацького складу є різні міжнародні індекси цитування. При цьому в книзі (Талеб, 2017) N. Taleb доводить, що високий індекс цитування є лише випадковістю, адже неможливо в такій кількості публікацій, як існує сьогодні, здійснювати об'єктивну вибірку, крім того, більшість науковців не звертаються до першоджерел, а беруть цитати з уже готових статей (хоча це і є порушенням академічної доброчесності). Виходом з цієї проблеми може стати збільшення місткості інформації, і тому виникає потреба в інструментарії, що дозволить подолати суперечності між кількістю інформації й обмеженими можливостями людського сприйняття та запам'ятовування;

– «негативну інформацію», що може виступати механізмом маніпулювання суспільством. Не зважаючи на те, що здається нібито сучасне суспільство має можливість вільного доступу до інформації і проблеми можуть полягати лише в технічних можливостях, однак це не єдина перепона, ще існують погляди державного керівництва на цей аспект. Як відомо, існують країни з обмеженням на доступу до мережі інтернет або до соціальних мереж, переважно іноземних, на державному рівні, сьогодні – це Китай, росія, Північна Корея, Іран та ін. Такі кроки свідчать про те, що інформація здатна викликати зміни в суспільстві.

Одним з проявів «негативної інформації» є інформаційний тероризм, а також поява такого поняття як «гібридна війна», «інформаційна війна», «ментальний тероризм», яскравим прикладом якої є діяльність російських ЗМІ проти української держави, яка розпочалась ще до 2014 р., але наслідки означеного процесу спостерігаємо сьогодні через повномасштабну воєнну агресію та нерозумінням частини населення подальших векторів діяльності;

– провокування негативних психологічних станів, адже обсяги інформації вже сьогодні значно перевищують можливості свідомості особистості у її адекватній обробці та аналізі. Крім того, інформація, якою сьогодні перенасичений інформаційний простір України, провокує ситуацію невизначеності, зміну ціннісних пріоритетів населення, втрати життєстійкості та віри в майбутнє, особливо, для тих, хто вимушено покинув власні домівки, або втратив близьку людину через воєнні дії. Зауважимо, що чимало інформації в соціальних мережах є неперевіреною й спрямованою в бік крайнього негативу, такою, що ще більше нагнітає та провокує перманентний стрес.

Отже, зробимо короткий проміжний висновок на підставі аналізу представленої інформації: сучасне суспільство зазнає суттєвих змін – відбувається швидкий перехід від індустріального до інформаційного суспільства. До переваг такого суспільства належать: інформатизація виробничих процесів, вільний доступ до безмежних обсягів інформації, розвиток нових інформаційних технологій. Новий устрій вимагає докорінних змін, зокрема й у підході до освіти, яка перетворюється на самоціль. Крім того, інформатизація суспільства має низку недоліків: «інформаційна криза» – поява значно більшої кількості інформації, ніж здатна «споживати» людина, «негативна інформація» – велика кількість інформації низької якості, використання інформації як засобу маніпуляції і навіть ведення війн.

Усе це вимагає від людства пошуків шляхів вирішення цих проблем, що стане можливим через систему освіти, зміну засобів мислення, зокрема, розвитку й формування критичного мислення особистості, починаючи з дошкільної ланки освіти.

Частково на підтвердження нашої позиції виступають погляди В. Кременя й В. Ільїна, які висновкують про те, що мислення сучасної людини має відповідати вимогам часу, а саме, роботі з інформаційним перенасиченням, при цьому спиратись на справжні цінності й уникати стереотипів, впливати на оточуюче середовище, бути основним у процесі світу, історії й науки.

Як ми вже зазначали, з інформатизацією суспільства постала велика проблема – якість інформації, оскільки різна інформація по-різному впливає на людину, крім того, вона може бути засобом агресії і маніпуляції.

О. Кивлюк зазначає, що «в умовах глобальної інформатизації сучасного суспільства різко підвищилися вимоги до якості інформації, зокрема – до її вірогідності» (Кивлюк : 281). Разом з тим, інформація, що поступає із соціальних мереж, навпаки, є доволі низької якості. Наприклад, TikTok (більше 1 млрд у 2023 р., 20,83% всіх користувачів інтернету в світі), Instagram (1,35 млрд у 2023 р.) (Статистика) та ін. соціальні мережі, які мають мільйони споживачів, пропонують неперевірений контент, здебільшого розважального характеру. Зауважимо, що інколи в TikTok та ін. соціальних мережах подається навмисно неправдива, невірна або викривлена інформація для збільшення обсягів переглядів сторінки з метою її успішної монетизації.

При цьому, продовжуючи далі, О. Кивлюк говорить про можливості впливу якості інформації на особистість: «Поліпшуючи і, тим більше, спотворюючи передану інформацію, можна свідомо знизити не тільки її вірогідність, але й навмисно дезінформувати споживачів інформації. Втручаючись у регулювання інформаційних потоків, у процес їхньої обробки й управління, можна впливати на ті або інші події» (Кивлюк : 281).

Тож, робота з інформацією може відбуватися з двох боків: з боку автора або адресанта інформації і тут можна говорити про створення інформації певної якості; й з боку адресанта, тобто споживача, і тут ідеться вже про вміння сприймати й обробляти інформацію, оскільки прямо на автора інформації споживач впливати не може.

Саме в цьому аспекті нам важливе застосування критичного мислення, під яким ми розуміємо «тип мислення особистості, що на основі поєднання логічних і рефлексивних та творчих навичок у процесі самостійного пізнання дійсності дозволяє робити аргументовані оцінки й висновки, приймати обґрунтовані рішення, продукувати нові ідеї в умовах інформаційної невизначеності й суперечливості» (Починкова, 2021 : 6).

Критичне мислення дозволяє відмежовувати якісну й неякісну інформацію з метою її негативного впливу на особистість, крім того, критичне мислення ґрунтується на знаннях, що сприяє розумінню й усвідомленню інформації, а, отже, можливості її всебічного аналізу.

У книзі Г. Рослінга, У. Рослінга та А. Рослінг (Рослінг та ін., 2019), автори закликають людство

до контролю інстинкту негативу: «це постійне очікування поганих новин». Адже нам (людям) властиво краще пам'ятати й зосереджуватись на негативних явищах і подіях: «пам'ятайте, що медійники й активісти люблять використовувати драматичні сюжети, щоб захопити вашу увагу. Пам'ятайте, що негативні історії завжди драматичніші, ніж нейтральні чи позитивні. ... Пам'ятайте, що ми живемо у взаємопоєднаному світі, де задача повідомлень про страждання налагоджена набагато краще, ніж будь-коли раніше» (Рослінг та ін., 2019). Далі автори дають рекомендації як мінімізувати такі явища, забігаючи наперед, скажемо, що це, власне, критичне розмірковування: «Коли ви чуєте щось жахливе, щоб заспокоїтися, запитайте себе: «Якби це була вагома позитивна подія, чи розповіли б мені про неї? Навіть якби йшлося про сотні суттєвих покращень, чи почув би я про них? ...» (Рослінг та ін., 2019).

Сформоване критичне мислення дозволить аналізувати інформацію з точки зору її емоційного впливу на свідомість, відкинути фактори маніпуляції емоційними тригерами та сприймати інформацію «у чистому вигляді» як факт, перевіряючи, в першу чергу, його достовірність.

N. Taleb описуючи зміст власної книги зазначає, що надлишок інформації додає самовпевненості, не додаючи розуміння (Талеб, 2017 : 311). Це означає, що, людина, постійно знаходячи інформацію на підтвердження того факту, який вже прийнятий як вірний без додаткового аналізу, буде ще більше і більше переконувати себе у правильності власної точки зору й захищати її, інколи, маючи один і той самий аргумент, натомість, позичений з безлічі джерел. Зауважимо, що саме так зазвичай і працює російська пропаганда.

Як бачимо, у процесі становлення інформатизованого суспільства, яке зараз проживає людство, виникає необхідність у формуванні спеціальних соціальних інститутів, основою якого є соціальний фундамент і основа суспільних відносин, виняткове значення в цьому процесі належить освіті й формуванні критичного мислення особистості й громадянина.

Автори колективної монографії зазначають, що «інформаційне суспільство, що формується, відрізняється від попередніх епох зростанням питомої ваги вільної інформації. Для її засвоєння необхідні відповідні трансляційні технології (ефективна педагогіка)» (Розвиток, 2013: 267), і пропонують використовувати з цією метою педагогіку співробітництва, що «полягає в діалектичному поєднанні концептуальності (базового ядра понять у структурній формі) і дис-

кусійності (правопівкульний аналіз ситуацій)» (Розвиток, 2013: 267).

На нашу думку, саме технологія розвитку критичного мислення відповідає цим вимогам, адже вона ґрунтується на діалогічності, дискусійності, покликана навчити (за Д. Халперн) логічно розмірковувати, аналізувати аргументи, використовувати мислення для перевірки гіпотез, приймати зважені рішення, розвивати навичку вирішення задач, мислити творчо. Тож, можна стверджувати, що ця педагогічна технологія вчить змінювати мислення, що і є однією з вимог інформатизованого суспільства. Важливо, щоб ці зміни мислення відбувались не тільки з урахуванням специфіки інформації, але й базувались на ціннісно-сміслових орієнтаціях людства.

Технологію розвитку критичного мислення ми відносимо до збагачувальної моделі, оскільки вона спрямовує на шлях розмірковування, пошуку причинно-наслідкових зв'язків, аналізу інформації. До особливостей такої моделі можна віднести:

- допомога людині у створенні власного ментального світу (за умови наявності інтелектуальних ресурсів, особистість сам здатна прийняти рішення що до того, як і над чим думати);

- використання текстової інформації різного походження і якості, з метою (В. Стрельников, І. Брітченко) «створення умов для ускладнення, збагачення й зростання власного індивідуального ментального досвіду в максимально можливих межах» (Стрельников&Брітченко, 2013: 16–17).

Висновки. Формування критичного мислення особистості, починаючи з дошкільної ланки освіти, є одним з пріоритетних завдань сучасності, а подальша інформатизація та діджиталізація суспільства зумовлюють необхідність прискорення та удосконалення технологій розвитку критичності мислення.

Безсумнівними перевагами інформатизації суспільства є: швидкість отримання інформації з будь-якої точки світу, можливість безперервного навчання, саморозвитку й самовдосконалення, у тому числі, у дистанційному форматі, спілкування й підтримка зав'язків з близькими й колегами тощо. Натомість, значними загрозами вбачаємо: переважна більшість розважального контенту на різних сайтах та у соціальних мережах, у тому числі, з використанням ненормативної лексики, що абсолютно не підлягає контролю; наявність навмисно викривленої інформації, та інформації, що дезорієнтує; широкі можливості для психологічних маніпуляцій свідомістю населення на різних рівнях (макро-, мезо-, мікрорівні), особливо, підростаючого покоління, коли психіка особис-

тості ще формується, що провокує психологічні проблеми, тривоги, інколи – суїцид; можливість для реалізації інформаційних / ментальних війн.

Очевидно, що сучасній людині важливо набути навичок екологічної роботи з інформаційними потоками, коли їх обсяг перевищує можливість

свідомості обробляти її, аналізувати критично. Тож, критичне мислення особистості виступає сьогодні своєрідною запорукою безпеки людини, збереження її ментального здоров'я, здатності до резильєнтності та ефективного функціонування й задоволення власних потреб.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кивлюк О. П. Інформатизація та інформаційна цивілізація: соціально-філософський аспект. *Гілея. Філософські науки*. Випуск 44. С. 279–285.
2. Починкова М. М. Формування критичного мислення майбутніх учителів початкової школи у процесі професійної підготовки : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. докт. пед. наук ; спец. 13.00.04 – теор. і мет. проф. освіти, 2021. 44 с.
3. Розвиток інформаційного суспільства : Колективна монографія в 10-ти томах / Том 10. Інформаційно-комунікаційні аспекти міжнародної та національної безпеки. К. : ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», 2013. 342 с.
4. Рослінг Г., Рослінг У., Рослінг-Рьоннлюнд А. Фактологія. 10 хибних уявлень про світ, і чому все набагато краще, ніж ми думаємо / перекл. з англ. І. Ємельянова. К. : 2019. (електронне видання).
5. Статистика ТікТок, яку потрібно знати за 2023 рік: як перевірити свою статистику ТікТок? URL : <https://www.bloggersideas.com/uk/tiktok-statistics/>
6. Стрельников В. Ю., Брітченко І. Г. Сучасні технології навчання у вищій школі : модульний посібник для слухачів авторських курсів підвищення кваліфікації викладачів МІПК ПУЕТ. Полтава : ПУЕТ, 2013. 309 с.
7. Талєб Н. Чорний лебідь. Про (не)ймовірне у реальному житті / пер. з англ. Микола Климчук. К. : Наш Формат, 2017. 392 с. (електронне видання).
8. Требін М. П. Концептуалізація феномену інформаційного суспільства. URL : https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2016/05/Conf_25.05.16/Conf_25.05.16_30.pdf
9. Халапсіс О. В. Сучасна цивілізаційна ситуація і метрико-онтологічні параметри історичного буття. *Науковий вісник Чернівецького університету. Філософія*. 2006. Вип. 301-302. С. 95–99.
10. Bloomberg Jason. Digitization, Digitalization, And Digital Transformation : ConfuseThemAtYourPeril. 2018. URL : <https://www.forbes.com/sites/jasonbloomberg/2018/04/29/digitization-digitalization-and-digital-transformation-confuse-them-at-your-peril/#3006887e2f2c>
11. Brennen S., Kreiss D. Digitalization and Digitization. *Culture digitally*. 2014. Vol. 8. URL: <http://culturedigitally.org/2014/09/digitalization-and-digitization/>
12. DeClerck J.-P. Digitization, digitalization and digital transformation: the differences. URL : <https://www.i-scoop.eu/digitization-digitalization-digitaltransformation-disruption/>
13. Logarajah Thambyrajah. Digital Transformation. 2019. URL : <https://www.kognifi.my/digital-transformation/>
14. Muroand M., Szell S. Advanced Industry, Digitalization, and Innovation Policy. Unpublished PowerPoint. (Washington: Information Technology and Innovation Foundation and Metropolitan Policy Program at Brookings, 2017). URL : https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2017/11/mpp_2017nov15_digitalization_full_report.pdf#page=38
15. Oxford English Dictionary. URL: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/digitalization?q=digitalization>

REFERENCES

1. Kyvliuk O. P. Informatyzatsiia ta informatsiina tsyvilizatsiia: sotsialno-filosofskyi aspekt. [Informatization and information civilization: socio-philosophical aspect.]. *Hileia. Filosofski nauky*. Vypusk 44. S. 279–285. [in Ukrainian].
2. Pochynkova M. M. (2021). Formuvannia krytychnoho myslennia maibutnikh uchyteliv pochatkovoї shkoly u protsesi profesiinoї pidhotovky [Formation of critical thinking of future primary school teachers in the process of professional training] : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stup. dokt. ped. nauk ; spets. 13.00.04 – teor. i met. prof. osvity, 2021. 44 s. [in Ukrainian].
3. Rozvytok informatsiinoho suspilstva (2013). [Development of information society] : Kolektyvna monohrafiia v 10-ty tomakh / Tom 10. Informatsiino-komunikatsiini aspekty mizhnarodnoi ta natsionalnoi bezpeky. K. : VNZ «Univer-sytet ekonomiky ta prava «KROK». 342 s. [in Ukrainian].
4. Roslinh H., Roslinh U., Roslinh-Ronnlund A. Faktolohiia. 10 khybnykh uiaвлен pro svit, i chomu vse nabahato krashche, nizh my dumaiemo (2019). [Factology. 10 misconceptions about the world, and why everything is much better than we think] / perekl. z anhl. I. Yemelianova. K. (elektronne vydannia). [in Ukrainian].
5. Statystyka TikTok, yaku potribno znaty za 2023 rik: yak pereviryty svoiu statystyku TikTok? [TikTok Stats You Need To Know For 2023: How To Check Your TikTok Stats?]. URL : <https://www.bloggersideas.com/uk/tiktok-statistics/> [in Ukrainian].
6. Strelnikov V. Yu., Britchenko I. H. (2013). Suchasni tekhnolohii navchannia u vyshchii shkoli [Modern learning technologies in higher education] : modulnyi posibnyk dlia slukhachiv avtorskykh kursiv pidvyshchennia kvalifikatsii vykladachiv MIPK PUET. Poltava : PUET. 309 s. [in Ukrainian].

7. Taleb N. (2017). Chornyi lebid. Pro (ne)imovirne u realnomu zhytti [The Black Swan. The Impact of The Highly Omprobable]. / per. z anhł. Mykola Klymchuk. K. : Nash Format. 392 s. (elektronne vydannia). [in Ukrainian].

8. Trebin M. P. Kontseptualizatsiia fenomenu informatsiinoho suspilstva. [Conceptualization of the information society phenomenon]. URL : https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2016/05/Conf_25.05.16/Conf_25.05.16_30.pdf [in Ukrainian].

9. Khalapsis O. V. (2006). Suchasna tsyvilizatsiina sytuatsiia i metryko-ontolohichni parametry istorychnoho buttia. [Modern civilizational situation and metric-ontological parameters of historical existence]. *Naukovyi visnyk Chernivetskoho universytetu. Filosofiia*. Vyp. 301-302. S. 95–99. [in Ukrainian].

10. Bloomberg Jason. Digitization, Digitalization, And Digital Transformation : Confuse Them At Your Peril. 2018. URL: <https://www.forbes.com/sites/jasonbloomberg/2018/04/29/digitization-digitalization-and-digital-transformation-confuse-them-at-your-peril/#3006887e2f2c>

11. Brennen S., Kreiss D. Digitalization and Digitization. *Culture digitally*. 2014. Vol. 8. URL: <http://culturedigitally.org/2014/09/digitalization-and-digitization/>

12. DeClerck J.-P. Digitization, digitalization and digitaltrans formation: the differences. URL : <https://www.i-scoop.eu/digitization-digitalization-digitaltransformation-disruption/>

13. Logarajah Thambyrajah. Digital Transformation. 2019. URL : https://www.kognifi.my/digital-transformation/o_

14. Muroand M., Szell S. Advanced Industry, Digitalization, and Innovation Policy. Unpublished PowerPoint. (Washington: Information Technology and Innovation Foundationand Metropolitan Policy Programat Brookings, 2017). URL: https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2017/11/mpp_2017nov15_digitalization_full_report.pdf#page=38

15. Oxford English Dictionary. URL: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/digitalization?q=digitalization>